

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

J. R. Hicks, *The Social Framework—An Introduction to Economics*.
Oxford, 1942 σ. 262.

Τὸ πολύτιμο αὐτὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ J. R. Hicks ἀριθμεῖ τὴν πέμπτην ἔκδοσιν τοῦ ἀπὸ τὸ 1942. Ἀποτελεῖ γενικὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰ προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ σοφὴ ἀπλότης τοῦ δὲν τὸ στερεῖ οὔτε βάθους οὔτε προβληματικότητος. Σ' αὐτὸ χαράσσει τὸ πλαίσιον ἐντὸς τοῦ οὗοῦοῦ κινουῦνται τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα. Καὶ ἀποτελεῖ μὲν μίαν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Οἰκονομικὴν διὰ τοὺς σπουδαστὰς ἀλλὰ συγχρόνως δίδει λύσεις εἰς πολλὰ προβλήματα. Ἰδιαιτέρως ἀσχολεῖται μὲ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα ποῦ ἀποτελεῖ πραγματικῶς λαβύρινθον τῆς θεωρίας καὶ τῆς ἐφαρμογῆς. Τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ J. R. Hicks, ἐνὸς ἐκ τῶν κορυφαίων ζώντων οἰκονομολόγων εἶναι τὸ καταστάλαγμα τῆς θεωρίας, διατυπωμένο ὑπὸ μορφήν εἰσαγωγῆς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην εἰς τὸ σημερινὸ τῆς στάδιον ἀναπτύξεως.

Εἰς τὸ I. μέρος, μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν, ἀσχολεῖται μὲ τὴν διαδικασίαν τῆς παραγωγῆς, καὶ καθορίζει σαφῶς τὰς ἐννοίας καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς ἐπενδύσεως. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ J. Hicks ἀναγνωρίζει δύο συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς, τὴν Ἔργασίαν καὶ τὸ Κεφάλαιον, χωρὶς ν' ἀναπτύσῃ τὸ πρόβλημα. Ἡ παραδοχὴ ὅμως τῶν συντελεστῶν δικαιώνει θεωρητικῶς τὸν μισθὸν καὶ τὸν τόκον καὶ ἀφήνει θεωρητικῶς ἔκθετα καὶ τὸ κέρδος καὶ τὴν κρατικὴν πρόσοδον. Τὰ δύο αὐτὰ τμήματα τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μὲ τὴν βᾶσιν τοῦ καθηγητοῦ Hicks μένουσιν χωρὶς θεμελίωσιν, ἐνῶ ἡ παραδοχὴ καὶ τρίτου συντελεστοῦ τῆς ὀργανώσεως, δικαιώνει καὶ τὸ κέρδος καὶ τὴν κρατικὴν πρόσοδον ἀμοιβᾶς τῆς ὀργανώσεως, τῆς ἰδιωτικῆς καὶ τῆς κρατικῆς ὀργανώσεως τῆς οἰκονομίας.

Εἰς τὸ II μέρος ἀναλύεται ὁ συντελεστὴς ἐργασία. Μετὰ τὴν σύντομον ἱστορικὴν πορακολούθησιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πληθυσμιακοῦ προβλήματος, ἐξετάζει τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τοῦ πληθυσμοῦ ὅπου ἀναπτύσσει τὰς δύο μορφὰς προβλήματος, τὴν μορφήν τοῦ ὑποπληθυσμοῦ καὶ τὴν μορφήν τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ. Ὅπου ἀναπτύσσεται ἡ ἀποψὶς εἰς αἰχμᾶς μετὰ ὑπερπληθυσμὸν κινουῦνται ἐντὸς φαύλου κύκλου λόγῳ τῆς ἀδυναμίας πραγματοποιήσεως ἐπενδύσεων καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν δύνανται νὰ διαφύγουν χωρὶς ἐξωτερικὴν βοήθειαν.

Εἰς τὸ III μέρος γίνεται ἀνάλυσις τοῦ συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς κεφάλαιον. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὁ Hicks ἀποδέχεται μὲ τὸ κῦρος τοῦ τὴν ἀποψὶν εἶναι καὶ ἡ γῆ (τὸ ἔδαφος) εἶναι μέρος τοῦ Κεφαλαίου, μίαν μορφήν τοῦ Κεφαλαίου. Ἀκολουθῶς κάμνει συστηματικὴν ἀνάλυσιν διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ συνολικοῦ Ἐθνικοῦ Κεφαλαίου. Σαφῶς καθορίζει ἐπίσης εἰς τὸ χρῆμα καὶ οἱ τίτλοι γενικῶς δὲν εἶναι Κεφάλαιον ἀλλὰ ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ Κεφαλαίου ἐπὶ πραγματικῶν ἀγαθῶν.

Εἰς τὸ τέταρτον μέρος ὁ καθηγητὴς κάνει συστηματικὴν ἀνάλυσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο δίδει τὸν τίτλον «Κοινωνικὴ Παραγωγή» (Social Output) καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ καθαρὰ κοινωνικὴ παραγωγή ἰσοῦται μὲ τὸ κοινωνικὸν εἰσόδημα, καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν κατανάλωσιν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ τὰς παραχθείσας ὑπηρεσίας, προστιθεμένης τῆς καθαρᾶς ἐπενδύσεως. Τὴν ἰσότητά μεταξὺ κοινωνικῆς παραγωγῆς καὶ κοινωνικοῦ Εἰσοδήματος ἀποδεικνύει μὲ δύο μεθόδους. Λαμβάνων ὡς ἀφαιτηρίαν τὰ εἰσοδήματα ἀποδεικνύει ὅτι ἡ κοινωνικὴ παραγωγή ἰσοῦται μὲ τοὺς μισθοὺς καὶ τὰ κέρδη.

Ἐθνικὴ παραγωγή = Μισθοὶ + Κέρδη = Ἐθνικὸν Εἰσόδημα.

Μὲ ἀφαιτηρίαν τὸς δαπάνας ἀποδεικνύει ὅτι τὸ κοινωνικὸν εἰσόδημα ἰσοῦται μὲ τὰς δαπάνας διὰ τὴν κατανάλωσιν καὶ τὴν καθαρὰν ἐπένδυσιν. Αἱ δὲ δαπάναι διὰ τὴν κατανάλωσιν καὶ καθαρὰν ἐπένδυσιν ἀντιστοιχοῦν εἰς τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν κοινωνικὴν παραγωγήν.

Ἐθνικὸν εἰσόδημα = κατανάλωσις + καθαρὰ ἐπένδυσις = ἐθνικὴ παραγωγή.

Μεταξὺ τῶν τριῶν μεθόδων εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ κοινωνικοῦ εἰσοδήματος (ἢ τῆς κοινωνικῆς παραγωγῆς) τῆς μεθόδου τῆς ἀπογραφῆς, τῆς μεθόδου τῶν δαπανῶν καὶ τῆς μεθόδου τῶν εἰσοδημάτων προτιμᾷ τὴν τρίτην διότι αὕτη προχωρεῖ διὰ τῆς προσθήκης τῶν ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς κοινωνικῆς κερδνομένων εἰσοδημάτων.

Συσχετίζων τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα πρὸς τὴν διεθνή κίνησιν τῶν κεφαλαίων εὐρίσκει ὅτι τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα τῶν πιστωτῶν χωρῶν αὐξάνει κατὰ τοὺς τόκους καὶ τὰ μερίσματα ποῦ εἰσπράττει ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Καὶ ἀντιθέτως τῶν ὀφειλετῶν χωρῶν τὸ Ε. Ε. ἐλλαττοῦται κατὰ τὸ ποσὸν τοῦτο. Τὰ ποσὰ ταῦτα ὑπολογίζονται ἀπὸ τὸν Hicks ὑπὸ τὴν πραγματικὴν τῶν ὑπόστασιν ὡς ἐξῆς :

Ἐθνικὸν εἰσόδημα =

= Κατανάλωσις + Ἀποταμίευσις

= Κατανάλωσις ἀγαθῶν ἐγχωρίων + Κατανάλωσις ἐκ τῶν εἰσαγωγῶν + Καθαρὰ Ἐπένδυσις ἐξ ἐγχωρίων ἀγορῶν + Καθαρὰ Ἐπένδυσις ἐξ εἰσαγωγῶν + Ἀποταμιεύσεις δανεισθεῖσαι εἰς τὸ Ἐξωτερικόν (σελ.

123).

Ἐάν τὸ τελευταῖον κυνδύλιον ληφθῇ ὑπὸ τὴν πραγματικὴν τοῦ ὑπόστασιν τότε ἔδει ν' ἀφαιρεθῇ, ἐάν ἐκληφθῇ ὑπὸ τὴν χρηματικὴν τοῦ ὑπόστασιν τότε δεόν νά μὴν ὑπολογισθῇ. Τὸ σκοτεινὸν τοῦτο σημεῖον διασαφηνίζεται ὅταν προσδιορίζονται οἱ ἐξωτερικαὶ πιστώσεις καὶ εὐρίσκει ὅτι ἰσοῦνται πρὸς τὰς Ἐξαγωγὰς μείον Εἰσαγωγῶν σὺν Καθαρὸν εἰσόδημα ἐκ τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν κεφαλαίων.

Ὁ Hicks ἐρευνᾷ ἐπίσης ἓνα ἐνδιαφέρον θέμα τὴν σχέσιν τῶν δημοσίων οικονομικῶν καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τὴν ὁποῖαν καθορίζει ὡς ἐξῆς :

Ἐθνικὸν εἰσόδημα =

= Σύνολον ὀνομαστικῶν εἰσοδημάτων—τόκοι Ἐθνικοῦ χρέους

= Δαπάναι ἰδιωτῶν (εἰς κατανάλωσιν, ἐπένδυσιν) + ἄμεσοι φόροι

— Τόκοι Ἐθνικοῦ χρέους

= Ἰδιωτικαὶ δαπάναι + Δημόσιαι δαπάναι

= Καθαρὰ Ἐθνικὴ παραγωγή.

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἔχομεν μερικὰς ἐπιφυλάξεις τὰς ὁποίας θὰ ἀναπτύξωμεν εἰς ἰδιαίτερον ἄρθρον.

Μετά την θεωρητικήν θεμελίωσιν ὁ Hicks προβαίνει εἰς ἐνδιαφέρουσαν ἀνάλυσιν τοῦ Ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῆς Μεγάλῃς Βρεταννίας τοῦ ἔτους 1938. Ἀκολουθῶς τὸ ὀνομαστικὸν ἔθνικὸν εἰσόδημα ἀνάγει εἰς πραγματικὸν διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν τιμαρθμῶν.

Καθορίζων τὴν σχέσιν ἔθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ οικονομικῆς προόδου ἀνάγει ταύτην (α) εἰς βελτίωσιν τῆς ἐργατικῆς ἱκανότητος (μόρφωσιν, τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν, αὔξησιν ἐργατῶν) (β) εἰς αὔξησιν κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ (γ) εἰς βελτίωσιν τῆς τεχνικῆς (ἀποδοτικώτεροι μέθοδοι συνδυασμοῦ ἐργασίας καὶ κεφαλαίου).

Αἱ σημειώσεις τὰς ὁποίας προσθέτει εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου ὑπὸ μορφήν παραρτήματος θίγουν θεμελιώδη προβλήματα τῆς θεωρίας, τοῦ ὀρισμοῦ τῆς παραγωγῆς, τῆς ἰδέας τοῦ optimum τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς ὑποτιμῆσεως τοῦ κεφαλαίου, τῆς σημασίας τοῦ εὐνοϊκοῦ ἢ δυσμενοῦς ἰσοζυγίου πληρωμῶν, τῆς κατανομῆς τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος τῆς Μ. Βρεταννίας τοῦ ἔτους 1938 μεταξύ ἐργασίας καὶ κεφαλαίου, τῆς θέσεως τῶν ἐμμέσων φόρων εἰς τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα καὶ τέλος τὴν σύγκρισιν τῶν πραγματικῶν ἔθνικῶν εἰσοδημάτων μεταξύ τῶν διαφόρων χωρῶν.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ Hicks ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν μας εἰς τὴν περιορισμένην ἀξίαν τὴν ὁποίαν παρουσιάζει τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα ὡς μέτρον τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας καὶ ἐπομένως ὡς ὄργανον διεθνῶν καὶ διαχρονικῶν συγκρίσεων τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου.

Ὁ ἴδιος ὁ Hicks χαρακτηρίζει τὸ βιβλίον του αὐτὸ ὡς «ἀνατιομίαν τῆς οικονομίας». Ἡ σοφὴ ἀπλότης καὶ ἡ χάρις τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ Hicks, γοητεύει καὶ ἀνυψώνει τὸ ἐπιστημονικὸν ἐπίπεδον τοῦ μελετητοῦ.

Π. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Δερτιλῆ Π. Σύστημα Δημοσίας Οικονομικῆς, Ἀθῆναι 1945—7. Τόμοι 2, σελ. 1.109.

Ὁ τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Δημοσίας Οικονομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης κ. Παναγιώτης Δερτιλῆς συνεπλήρωσε τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐκ 2 τόμων συστήματος τῆς Δημοσίας Οικονομικῆς. Εἰς αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ὄχι μόνον τὴν θεωρίαν τῆς δημοσίας οικονομικῆς ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐφαρμογὴν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐξασκεῖ κριτικὴν ὑπαγορευομένην ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν του κατάρτισιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ πορίσματα τῆς μακρᾶς δράσεώς του εἰς τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν Δημοσίου Λογιστικοῦ.

Οὕτως εἰς τὸν πρῶτον τόμον περιλαμβάνονται ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν δημοσίαν οικονομικὴν, ἡ ἱστορία τῆς δημοσιονομικῆς σκέψεως, ἡ γενικὴ θεωρία τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἡ γενικὴ θεωρία τῶν δημοσίων ἐσόδων, ἡ ἀνάλυσις τῶν ἐσόδων ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ κράτους καὶ ἐκ τῶν κρατικῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ γενικὴ θεωρία τῆς φορολογίας καὶ τὸ φορολογικὸν σύστημα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸν δεύτερον τόμον περιλαμβάνονται τὰ ἕκτακτα ἔσοδα τοῦ κράτους, ἡ γενικὴ θεωρία τῶν δημοσίων δανείων, τὸ δημόσιον χρέος τῆς Ἑλλάδος, τὰ πορίσματα ἐκ τῆς δανειακῆς πολιτικῆς τοῦ κράτους, ὁ προϋπολογισμός, τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ τὰ οικονομικὰ τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων.

Ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως αὐτῆς καταφαίνεται πόσον πλήρες εἶναι τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀναλυομένου ἔργου, τὸ ὁποῖο βασίζεται καὶ εἰς μεγάλην βιβλιογραφίαν ἑλληνικὴν καὶ ξένην, καὶ ὡς ἐκ τούτου λαμβάνει ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς τελευταίας ἐξελίξεις τῆς θεωρίας καὶ τῆς πρακτικῆς. Ὡς γνωστόν, καὶ ὅπως ἀναφέρεται καὶ εἰς αὐτό, ἡ ἔννοια τοῦ προϋπολογισμοῦ ὑπέστη σοβαρὰν ἐξέλιξιν ἀφ' ἧς εἰς τὰ καλῶς ὀργανωμένα κράτη καθορίζεται ὄχι μόνον ὁ τρόπος τῆς ἐξευρέσεως τῶν ἐσόδων τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὁ τρόπος τῆς διαθέσεώς των καὶ τὸ σύνολον αὐτῶν ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀπασχολήσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς με ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν ἐπίτευξιν καὶ τὴν διατήρησιν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Συνεπεία αὐτῆς τῆς προσπάθειας εἶναι ἡ σύνταξις ἑνὸς παραγράμματος διὰ τὴν ὄλην ἐθνικὴν οἰκονομίαν κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα τὴν συνεχῆ καὶ λελογισμένην χρησιμοποίησιν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἡ προσπάθεια ἐξουδετερώσεως διὰ τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς πάσης οἰκονομικῆς ὑφέσεως ἀλλὰ καὶ πάσης ὑπερβολῆς εἰς τὴν οἰκονομικὴν δραστηριότητα, ἡ σύνταξις πολυετῶν προϋπολογισμῶν καὶ ὁ συντονισμὸς τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ κράτους ὄχι μόνον με τὰς τῶν πάσης φύσεως νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἀλλὰ καὶ με τὰς τῶν ἄλλων ὑποκειμένων τοῦ οἰκονομικοῦ βίου. Δὲν δύναται ὁμως νὰ λεχθῆ ὅτι τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν πάντοτε ἱκανοποιητικὰ λόγῳ τῶν συνήθων ἀτελειῶν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἰδίᾳ εἰς τὰ ὄχι καλῶς διοικούμενα κράτη. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι σχετικῶς ἡ πληροφορία τοῦ συγγραφέως ὅτι εἰς διάφορα κράτη αἱ ἀδιάθετοι πιστώσεις μεταφέρονται αὐτομάτως εἰς τὸν ἐπόμενον προϋπολογισμὸν καὶ πρέπει νὰ σημειώσω ὅτι ἡ μέθοδος αὐτὴ εἶναι ἀσυγκρίτως προτιμότερα τῆς παρ' ἡμῖν κρατούσης, ὅπου εἰς τὸ τέλος τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους αἱ ὑπηρεσίαι προσπαθοῦν νὰ τὰς χρησιμοποιήσουν καθ' ὅσονδήποτε τρόπον ἐκ φόβου μὴ περικοπῶν τὰ περιθώρια των εἰς τὸν ἐπόμενον προϋπολογισμὸν.

Ὁ συγγραφεὺς εἶναι ὑπέρμαχος διὰ λόγους θεωρητικοὺς καὶ διὰ λόγους ὑπαγορευομένους ἀπὸ τὴν δρᾶσιν του εἰς τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν Λογιστικοῦ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῶν ἠϋξημένων ἀρμοδιοτήτων τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν. Ἐνῶ οὐδὲν δύναται νὰ ἀντιταχθῆ θεωρητικῶς κατὰ τῆς ὡς ἄνω ἀρχῆς πρέπει νὰ ἰονισθῆ ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παραλύει συχνὰ ἡ διοικητικὴ μηχανὴ καὶ δημιουργοῦνται ἐξ αὐτοῦ εὐθῦναι διὰ τοὺς κατὰ νόμον ὑπευθύνους κρατικοὺς λειτουργοὺς ἀπὸ ἀνευθύνους καὶ ἀοράτους παράγοντας, οἱ ὁποῖοι βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτιμήσουν μακρόθεν τὰς ἀντιμετωπιζόμενας ἐκάστοτε ἀνάγκας. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ δὲν ἐσημειώθη μόνον κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴν, ἀλλὰ καὶ προπολεμικῶς, ὅτε ἡ κρατικὴ ὀργάνωσις ἦτο καλυτέρα ἢ σήμερον. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐπέμβασιν ὀφείλεται κατ' ἐμὲ ἡ ἀποτυχία τοῦ κράτους εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν ἐφοδίων ἐξωτερικοῦ, ἧτις παρὰ τὰς ἀντιξόους περιστάσεις τόσον σημαντικὰ ἀποτελέσματα ἀπέδωκεν, ὅταν κατὰ τὰ ἔτη 1942—5 εὐρίσκετο εἰς χεῖρας τῆς Ἐπιτροπῆς Διαχειρίσεως Βοηθημάτων ἐν Ἑλλάδι, ἧτις βεβαίως ἀπέκλειεν τὴν ἐπέμβασιν τρίτων εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς.

Ὁ συγγραφεὺς ὀρθῶς καθορίζει τὴν δικαιολογίαν τοῦ φόρου, τονίζει ὅτι δὲν δύναται νὰ νοηθῆ οὐδέτερος φόρος καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἔννοια τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης μεταβάλλεται κατὰ τρόπον καὶ κατὰ χρόνον. Ἐπίσης

ὀρθῶς τονίζει ὅτι κατὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ φόρου πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ εἰσόδημα καὶ ἡ περιουσία τοῦ φορολογουμένου, ἀλλὰ νομίζω ὅτι θὰ ἔπρεπεν ἐπίσης τὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ δυνατότης ἐκποιήσεως τῶν περιττῶν ἐκάστοτε πρόκειται περιουσιακῶν στοιχείων.

Ἐνδιαφερούσας πληροφορίας εὕρσκει τις διὰ τὰ προπολεμικὰ καί, ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ, διὰ τὰ μεταπολεμικὰ οἰκονομικὰ τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων. Τὰ ἔσοδα τῶν κατὰ τὸ 1939/40 ἀνήρχοντο εἰς 1.580 περίπου ἑκατομμύρια, ἐξ ὧν τὰ διαπύλια τέλη ἐκάλυπτον τὰ 28%. Ἦδη ἀντιπροσωπεύουν διὰ τοὺς γνωστοὺς λόγους τὰ 80—96% τῶν συνολικῶν εἰσπράξεων τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, τῶν ὁποίων ἡ λειτουργία θὰ διακοπῇ ἐντελῶς. Ἄν καταργηθοῦν ἢ ἂν ἀντικατασταθοῦν κατὰ τὸν ὄχι πολὺ πρακτικὸν οὔτε πολὺ κοινωνικὸν τρόπον, ὃν συνιστᾷ μία ἐπιτροπὴ οὐσταθεῖσα ἐπὶ τούτῳ.

Συμφωνῶ ἀπολύτως μὲ τὰς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως διὰ τὴν ἀνάγκην κατευθύνσεως τῆς δημόσιονομικῆς δράσεως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς μεγίστης κοινωνικῆς ὠφελείας, ἣτις τόσον συχνὰ παρ' ἡμῖν λησμονεῖται καὶ διὰ τὰς δυνατότητας ἐξουδετερώσεως μέχρις ὠρισμένου βαθμοῦ τῶν δυσμενῶν συνεπειῶν τῶν ὑπερόγκων στρατιωτικῶν δαπανῶν διὰ φορολογικῶν καὶ διὰ νομισματικῶν μέτρων ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ ἀποδεχθῶ τὴν ἄποψιν τοῦ ὅτι ἡ ἐκμετάλλευσίς τῶν ταχυδρομείων καὶ ἄλλων κρατικῶν ἐπιχειρήσεων δὲν πρέπει νὰ ἀφήνῃ κέρδη, διότι δὲν γνωρίζω πόθεν θὰ ἐξευρίσκωνται τότε τὰ κεφάλαια τὰ ἀναγκαιοῦντα διὰ τὴν ἀνανέωσιν καὶ ἐπέκτασιν τῶν ἐγκαταστάσεών των, ἐκτὸς ἂν ὁ συγγραφεὺς ἐννοῇ τὰ κέρδη πέραν τῶν δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἀναγκαιοῦντων.

Δ. Ι. ΔΕΛΙΒΑΝΗΣ

Δημ. Ι. Δελιβάνη. Ἡ δραχμὴ ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου 1939 μέχρι τῆς νομισματικῆς διαρρυθμίσεως τῆς 25/1/46 καὶ τὰ πρῶτα ἀποτελέσματά της, 1946, σελ. 160.

Στὴ μελέτη τοῦ αὐτῆ ὁ σ. παρακολουθεῖ τὴν τύχην τῆς δραχμῆς ἀπὸ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1939, ποῦ κηρύχθηκε ὁ τελευταῖος παγκόσμιος πόλεμος μέχρι καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς νομισματικῆς διαρρυθμίσεως τῆς 25/1/46. Ἡ μελέτη τοῦ κ. Δελιβάνη παρουσιάζει ἐνδιαφέρον ὄχι μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς παρακολουθήσεως τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς κατὰ τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς παροχῆς πλείστων ὄσων στοιχείων σχετικῶν μὲ τὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία, κατὰ τὸ ἴδιον χρονικὸ διάστημα.

Ὁ σ. διαιρεῖ τὴ μελέτη τοῦ σὲ δύο μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον ἀφορᾷ τὴν πρὸ τῆς νομισματικῆς διαρρυθμίσεως τῆς 11/11/44 χρονικὴν περίοδον, τὸ δὲ δεύτερον τὴν μετὰ ἀπὸ αὐτῆν.

Στὸ πρῶτον μέρος, μὲ ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν Ἑλληνικὴν οὐδετερότητα ὕστερα τῆ συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον καὶ κατόπιν τὴν κατοχὴν τῆς Ἑλλάδος, ὁ σ. βρῖσκει τὴν εὐκαιρίαν, πρὶν προβῆν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς ἢ ὁποῖα τὸν ἐνδιαφέρει ν' ἀναπτύξῃ τις προϋποθέσεις τῆς ἐπιδράσεως τοῦ πολέμου ἐπὶ τῆς οἰκονομίας καὶ ἐπὶ τοῦ

τέρου κράτους, την επίδραση τοῦ πολέμου ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ βίου καὶ ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἑνὸς ἐμπολέμου κράτους καὶ τέλος τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ὑπὸ κατοχὴν οἰκονομίας καὶ τῆ συνήθη διαμόρφωση τοῦ νομίσματος τοῦ ὑπὸ κατοχὴν κράτους.

Ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία καὶ τὸ ἑλληνικὸ νόμισμα ὑπέστησαν κατὰ τρόπον δυσμενῆ τὴν ἐπίδραση τοῦ πολέμου κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἑλληνικῆς οὐδετερότητος (Σεπτέμβριος 1939—27/10/40). Κυρίως, κατὰ τὸν σ., α) ἡ ἔλλειψις ἀγαθῶν, ὀφειλομένη στὴ μείωση τοῦ Ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ποῦ ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα καὶ αὕτη κυρίως τῆς μείωσης τῶν εἰσαγωγῶν, ἰδίως σὲ πρῶτες ὕλεις ἀπαραίτητες στὴ βιομηχανικὴ παραγωγή, ἡ ὁποία γι' αὐτὸν τὸ λόγο ὑπῆρξε τὸ 1940 κατώτερη σὲ ὄγκο κατὰ 30% ἀπ' ὅ,τι τὸ 1939, καὶ ἡ μείωσις τῆς ἐξωτερικῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς (μεταξὺ 13% καὶ 11%), ἐν σχέσει μὲ τὰ μὴ παρακολουθοῦντα τὴν ἀγγλικὴ λίρα νομίσματα, κατόπιν τῆς μὲ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου ὑποτιμῆσεως κατὰ 15% τῆς ἀγγλικῆς λίρας ἔναντι τοῦ χρυσοῦ, πρὸς τὴν ὁποία ἀγγλικὴ λίρα ἦταν σταθερὰ συνδεδεμένη ἡ ἐξωτερικὴ ἀξία τῆς δραχμῆς καὶ β) κατὰ δεῦτερο λόγο ὁ σὲ μικρὴ μόνο κλίμακα πληθωρισμὸς καὶ ἡ αὔξεισις τῶν ναύλων καὶ ἀσφαλίσεων, συνετέλεσαν στὴν ὑψωση τοῦ κόστους τοῦ βίου κατὰ 17% (βάσις σὲ ὅλες τὶς συγκρίσεις λαμβάνεται ὁ μέσος ὄρος τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ 1/9/38—31/8/39 ἐκτὸς ἂν ὀρίζεται ἀλλοιῶς) καὶ στὴ μείωση ἐπομένως τῆς ἐσωτερικῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Ἀλβανικοῦ πολέμου ἡ παρατηρουμένη, σὲ περὶ ῥιωρισμένο βέβαια μέτρο, ἔλλειψις ἀγαθῶν, ὀφειλομένη τώρα καὶ στὴ δυσχερεια τῶν μεταφορῶν καὶ στὴν ἐπιστράτευση τῶν ἀποδοτικωτέρων στοιχείων τῆς παραγωγῆς, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα κατὰ τὸν σ. τὴν περαιτέρω κατὰ 14% ὑψωση τοῦ κόστους τοῦ βίου στὴν Ἀθήνα καὶ ἐπομένως νέα μείωση τῆς ἐσωτερικῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς, ἡ ὁποία ὁμως δὲν ἐπηρέασε τὴν ἐξωτερικὴ τῆς ἀξία ποῦ ἔμεινε σταθερὴ καὶ λόγω τῆς μὴ μεταβολῆς τῆς σχέσεως δραχμῆς καὶ λίρας καὶ λόγω ἐπαρκείας μέσων πληρωμῆς τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας στὴν ἀλλοδαπὴ ὀφειλομένης τόσο στὴ μείωση τῶν εἰσαγωγῶν ἀπὸ τὴν ἀλλοδαπή, ὅσο καὶ στὴν παροχὴ οἰκονομικῆς βοήθειας ἐκ μέρους τῆς Μ. Βρετανίας. Παρὰ τὴν κατὰ 72% αὔξησις τῆς πιστωτικῆς κυκλοφορίας, ὁ πληθωρισμὸς δὲν ἐνετάθη λόγω κυρίως τῆς ἐπιβραδύνσεως τῆς ταχύτητός της.

Κατὰ τὴν κατοχικὴν περίοδο ἔχουμε πλῆρη καταβράθρωση τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ ἐκμηδένιση τοῦ νομίσματος της. Ἡ ἐκμηδένισις τῆς δραχμῆς ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση μέχρι τῆ νομισματικῆς διαρρύθμισις τῆς 11/11/44. Τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα μειώνεται στὸ ἐλάχιστο, οἱ πραγματικοὶ μισθοὶ ἐπίσης (ἔφθασαν μάλιστα τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1942 ν' ἀντιπροσωπεύουν γιὰ τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τὰ 7% καὶ γιὰ τοὺς κατωτέρους τὰ 15% τῶν προπολεμικῶν μισθῶν τους), ἡ ζήτησις ἀγαθῶν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων μειώνεται, ἐνῶ αὐξάνει ἐκ μέρους τοῦ στρατοῦ κατοχῆς, ὑπολογιζομένου σὲ 400 χιλ. κατὰ τὸ 1942 καὶ ἐπιδιώκοντος νὰ καλύψῃ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἀπὸ τῆ μειωμένη προσφορὰ τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, νὰ ἐφοδιάσῃ τὸ στρατὸ τῆς Β. Ἀφρικῆς, νὰ κἀνῃ ἐξαγωγή στὰ ἀξονικὰ κράτη κ.τ.λ. Οἱ δημόσιαι δαπάνες καὶ τὰ τεράστια ἔξοδα κατοχῆς καλύπτονται κυρίως μὲ τὴν ἔκδοσις νέου χροτονομίσματος σὲ τρόπο ὥστε ὁ δείκτης τῆς πιστωτικῆς κυκλοφορίας ἀπὸ 254 τὸ Μάρτιον τοῦ 1941 νὰ φθάσῃ σὲ 82.630.830.289 τὴν παραμονὴ τῆς

νομισματικής διαρρυθμίσεως. "Όλα αυτά και οι δυσμενείς λόγω της καταστάσεως ψυχολογικοί παράγοντες έχουν ως αποτέλεσμα την υπερβολική ύψωση του κόστους του βίου, του οποίου ο δείκτης στην Αθήνα από 128 το Μάρτιο του 1941 έφθασε σε 198.630.000 τον Οκτώβριο του 1944 και σε 18.850.000.000.000 στις 11/11/44. Ανόλογη προς την αύξηση του κόστους του βίου υπήρξε η υποτίμησης της έξωτερικής αξίας της δραχμής, της οποίας ο δείκτης από 112 τον Απρίλιο του 1941 έφθασε σε 4.543.852.631.579 το πρώτο δεκαήμερο του Νοεμβρίου 1944.

Στο δεύτερο μέρος της μελέτης του ό σ. εξετάζει α) τη νομισματική διαρρύθμιση της 11/11/44. Αφού ισχυρίζεται ότι μετά την απελευθέρωση θα έπρεπε στην αρχή ή κάλυψις των δημοσίων δαπανών να γίνει διά της πωλήσεως άσημάντου ποσού άγγλικών λιρών (100 χιλ. περίπου θα άρκοῦσαν για τις ανάγκες ενός μηνός) έκ του έκ 43 έκ. άγγλικών λιρών άποθέματος μέσωσν πληρωμής στην άλλοδαπή της τραπεζής της Ελλάδος και των ιδιωτών, ώστε να εξασφαλισθῆ ή σχετική σταθερότης της έξωτερικής αξίας της δραχμής που θα έπηρέαζε εύμενως και την έσωτερική της αξία και να διευκολυνθῆ έτσι ή έπιτυχία της νομισματικής διαρρυθμίσεως, και όχι, όπως συνέβη, διά της αύξήσεως της πιστωτικής κυκλοφορίας, όπως επί κατοχής, αναλύει το ν. 18 της 9/11/44 και άποδίδει την άνατροπή της διά της δι' αὐτοῦ επιδιωκόμενης σταθεροποιήσεως της αξίας της δραχμής σε τεχνικά και ψυχολογικά σφάλματα αλλά και στη διαμόρφωση της όλης πολιτικής καταστάσεως και στον εμφύλιο πόλεμο.

β) Το πείραμα Βαρβαρέσου, το όποιο κατά τον σ. απέτυχε, όπως και όλες από της απελευθερώσεως μέχρι τη συμφωνία του Λονδίνου της 25/1/46 προσπάθειες, έξ αίτίας 1) της παραγνωρίσεως της σημασίας του χρυσού στην μεταπολεμική έλληνική οικονομία και την πλήρη εξάρτηση όλων των τιμών άπ' αὐτόν έκτός άν σημειωνόταν έξαιρετική είσαγωγή άγαθών και άμεσος χρησιμοποίησις των, 2) της αντίλήψεως ότι αί είσαγωγαι διά λογαριασμόν του δημοσίου θ' άρκοῦσαν για την ίκανοποίηση των άναγκών σύμφωνα με τις προβλέψεις της κυβερνήσεως και 3) στην υπερτίμηση της ίκανότητος της διοικητικής μας μηχανής προκειμένου ν' αναλάβη την έφαρμογή πολυπλόκων σχεδίων, και

γ) Την άγγλοελληνική συμφωνία του Λονδίνου της 25/1/46 και τα ληφθέντα μέτρα για την έφαρμογή της και φρονεί ότι ή σταθερότης της έσωτερικής και έξωτερικής αξίας της δραχμής θ' άποτελέση πραγματικότητα, άν ή πολιτική κατάστασις δέν έπιδράση δυσμενώς.

Χαρακτηριστική είναι για όλη την υπό εξέταση χρονική περίοδο ή τεραστία επίδρασις του ψυχολογικού παράγοντος, τον όποιον ιδιαιτέρως τονίζει και στον έπίλογό του ό σ., πάνω στην εξέλιξη της έσωτερικής και έξωτερικής αξίας της δραχμής. Τα πάρα κάτω στοιχεία, περιλαμβανόμενα στη μελέτη του κ. Δ., δίνουν μία σχετική εικόνα. Ένω από 31/3/41 έως 31/10/42 οι δείκται της πιστωτικής κυκλοφορίας κόστους βίου και τιμής σε δραχμές της άγγλικής λίρας ανέβηκαν από 254, 128 και 112 σε 3132, 15192 και 37144 έξ αίτίας της έξαρθρώσεως, κατά τα άνωτέρω, της έλληνικής οικονομίας αλλά και της δυσμενοῦς προοπτικής ως προς το χρόνο και την έκβαση του άγώνος (ψυχολογικοί παράγοντες), από το Νοέμβριο του 1942 μέχρι 30/4/43 ο δείκτης της πιστωτικής κυκλοφορίας άνεβαίνει σε 7368 και παρά το γεγονός τουτο ό δείκτης του κόστους του βίου κατεβαίνει σε 7480 στις 28/2/43 και της άγγλι-

κῆς χρυσοῦς λίρας σὲ 14180 μὲ σχεδὸν ἀποκλειστικὴ αἰτία τὴν ἀναπτέρωση τοῦ ἠθικοῦ, χάρις στὴ συμμαχικὴ νίκη στὸ Ἑλ Ἀλαμείν καὶ στὴν ἐλπίδα τῆς ἀπελευθερώσεως.

Ἡ ἔλλειψις πολιτικῆς ἡρεμίας στὴ χώρα, τὸ μέγεθος τῆς οικονομικῆς καταστροφῆς τῆς, ἡ ὄχι ἀνάλογη μὲ τὴν οικονομικὴ αὐτὴ καταστροφή ἐνίσχυσις ἐκ μέρους τῶν συμμάχων, ἡ δυσπιστία στὸ μέλλον ποὺ δυσχεραίνει τὶς διεθνεῖς συναλλαγὰς καὶ ἐμποδίζει τὴν ἀνάληψη παραγωγικῆς δραστηριότητος σὲ μεγάλη κλίμακα στὸ ἐσωτερικόν, ἡ ἀδυναμία τῆς κρατικῆς μηχανῆς ν' ἀξιοποιήσῃ στὸ μέγιστο τὴν ἀπ' τὸ ἐξωτερικὸ ἐνίσχυση, ἡ ἀπ' τὴν περίοδο τῆς κατοχῆς ἀπόκτησις τῆς νοοτροπίας τοῦ εὐκόλου κέρδους καὶ ἡ συναφῆς πρὸς αὐτὴν νοοτροπία ἀποφυγῆς τῆς ἐργασίας, ἐπὶ πλεον ἡ ἠθικὴ ἀναρχία τῆς ἐποχῆς, ὑπῆρξαν σχεδὸν μόνιμα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ὄχι τὰ μόνον, τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν χρονικῆς περιόδου καὶ ὄχι μικρὰ ἐμπόδια γιὰ κάθε προσπάθεια οικονομικῆς καὶ νομισματικῆς ἐξυγιάνσεως.

ΕΥΑΓΓ. ΑΡΑΧΩΒΙΤΗΣ

Charles Petric, Diplomatic history. 1713—1933 σελ. 384.

Εἶναι γνωστὰ καὶ πολὺ ὀλίγα τὰ συγγράμματα γενικῆς διπλωματικῆς ἱστορίας. Τὰ περισσότερα εἶναι ἤδη ἀπηρχαιομένα καὶ ἔχουν λάβει τὴν ψυχρὰν μορφήν τῶν κλασσικῶν ἔργων. Ἡ διπλωματικὴ ἱστορία εἶναι ὅμως κατὰ τὸ πολὺ ρευστὸν καὶ ἀλλάζει ὄχι βεβαίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ γεγονότα ἀλλὰ τὸν τρόπον μελέτης. Ἦδη εὕρισκόμεθα εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ κοινὸν τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρεται εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις εἶναι κατὰ πολὺ εὐρύτερον, τόσον ὥστε νὰ δημιουργηθῇ ἡ ἀνάγκη ὑπάρξεως ἔργου τὸ ὁποῖον νὰ ἐξετάζῃ ταύτας ὑπὸ σύγχρονον πνεῦμα. Καὶ αὐτὸ κυρίως ἐπιδιώκει ὁ συγγραφεύς. Ἀπευθύνεται πρὸς τὸ εὐρὺ κοινὸν καὶ μέσα εἰς τὰς 370 σελίδας τοῦ βιβλίου του δίδει μίαν σαφῆ εἰκόνα τῆς διεθνοῦς ἱστορίας τῶν τελευταίων δύο αἰώνων. Ἡ χαρακτηριστικὴ ἐπιτυχία του ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι κατορθώνει νὰ παρουσιάσῃ τὰ γεγονότα κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ διαβάζεται ἀπὸ κάθε εἶδους ἀναγνώστην καὶ νὰ δύναται αὐτὸς νὰ ἐξάγῃ τὰ ἰδικὰ του συμπεράσματα ὅπως τοῦ τὸ ὑπαγορεύουν αἱ πολιτικαὶ του πεποιθήσεις.

Διακρίνεται ἀπὸ τὰ ἄλλα γνωστὰ συγγράμματα κυρίως εἰς δύο σημεία. Πρῶτον, διότι ἀφιερώνει σημαντικώτατον χῶρον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς περιόδου ἀπὸ τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης (1713) μέχρι τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτον πόσον ἡ διαμάχη τῶν εὐρωπαϊκῶν ἡγεμονιῶν τοῦ 18ου αἰῶνος ὑποβοηθεῖ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς Ναπολεοντείου πολιτικῆς καὶ τῶν μετέπειτα γεγονότων. Δεύτερον διότι δίδει περισσότερα στοιχεῖα σχετικὰ πρὸς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν καὶ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἶναι εὐνόητον πόσον χρήσιμον εἶναι τοῦτο εἰς τὸν ἀναγνώστην τοῦ 20οῦ αἰῶνος.

Ἡ σαφήνεια καὶ μεθοδικότης του τὸ καθιστοῦν πολύτιμον εἰς κάθε ἕναν ὁ ὁποῖος ἐνδιαφέρεται διὰ τὰς διεθνεῖς σχέσεις, οἱ δὲ χάρται του εἶναι ἀκριβέστατοι καὶ χρησιμώτατοι. Κάθε κεφάλαιον ἔχει τὴν ἀκριβῆ θέσιν του καὶ κάθε γεγονὸς ἀναφέρεται ἐκεῖ ὅπου πρέπει καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν σημασίαν του ἀπέναντι τῶν διεθνῶν σχέσεων. Ἐν συμπεράσματι ὀφείλομεν νὰ

σημειώσωμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν παρεσύρθη ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του, ὅπως συμβαίνει εἰς ἄλλα παρόμοια ἔργα.

Δ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

B. D a m a l a s, La réorganisation de l'économie mondiale.

Τὸ θέμα τοῦ βιβλίου ὅπως δείχνει κι' ὁ τίτλος του, εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς παγκόσμιας οἰκονομίας κατὰ ἓνα τρόπο πού νά ἐπιτρέπη τὴν ἀνάπτυξη τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν καὶ νά ἐξασφαλίζῃ τὴν νομισματικὴ καὶ γενικώτερα τὴν οἰκονομικὴ σταθερότητα στὸν κόσμον. Ὁ συγγραφεὺς—Ἕλληνας, πού ὅμως σὰν ἐπιστήμονας ἀνήκει στὴ Γαλλία γιατί ἐκεῖ ἔχει ἐκδηλώσει τὴ συγγραφικὴ του δράση—ἔχει ἀσχοληθῆ σὲ προηγούμενες ἐξ ἴσου ὀγκώδεις μελέτες του («Essai sur l'évolution du commerce international», «La crise du capitalisme et le problème de l'économie dirigée») μὲ τὸ πρόβλημα τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν καὶ τὴν θεωρητικὴ του κυρίως ἀνάλυση καθὼς καὶ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς νομισματικῆς σταθερότητας («Monnaie et conjoncture»). Ἔτσι οἱ ἀπόψεις πού ὑποστηρίζονται στὴν παραπάνω μελέτη εἶναι τὸ προϊόν τῆς προηγούμενης θεωρητικῆς ἔρευνας τοῦ συγγραφέα, χρησιμοποιοῦνται δὲ σὰν βάση γιὰ νά βρεθῆ μιὰ λύση στὸ βασικὸ πρόβλημα πού κατὰ τρόπο συστηματικὸ ἀντιμετωπίζεται σ' αὐτήν.

Ἐνα μεγάλο μέρος τοῦ βιβλίου ἔχει ἀφιερωθῆ στὴν ἀνάλυση τῶν προσπαθειῶν πού ἔγιναν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἕως σήμερα γιὰ τὴν λύση ὠρισμένων βασικῶν προβλημάτων—διεθνεῖς ἀνταλλαγές, νομισματικὴ σταθερότητα—πού ἀπὸ τότε εἶχαν παρουσιαστῆ ἐπιτακτικὰ γιὰ τὴν διεθνῆ οἰκονομία. Ἡ ἐργασία τοῦ συγγραφέα στὸ μέρος αὐτὸ εἶναι ἀπόλυτα κατατοπιστῆ γιατί ἔχει συγκεντρώθει ὀλόκληρο τὸ ὑλικὸ πού ὑπάρχει σχετικᾶ μὲ τὶς διεθνεῖς οἰκονομικὲς συνδιασκέψεις καὶ τὰ διάφορα σχέδια, πού θίγουν τὰ παραπάνω προβλήματα. Ἔτσι παρέχονται συστηματοποιημένα: ὀλόκληρη ἢ προεργασία, οἱ σπουδαιότερες εἰσηγήσεις τὰ κείμενα τῶν ἀποφάσεων τῶν διασκέψεων πού ἔγιναν τόσο κατὰ τὴν περίοδο τῆς κοινῆς τῶν ἐθνῶν (Διεθνῆς Οἰκονομικὴ Συνδιάσκεψη τοῦ 1920, Διάσκεψη τῆς Γένοβας τοῦ 1922, Διεθνῆς Οἰκονομικὴ Διάσκεψη τοῦ 1927, Ἐπιτροπὴ τοῦ χρυσοῦ, Νομισματικὴ καὶ οἰκονομικὴ Διάσκεψη τοῦ 1933), ὅσο καὶ μετὰ τὴν ἴδρυση τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Ὁ συγγραφεὺς δὲν περιορίζεται στὴν ἀπλῆ ἐκθεση, ἀλλὰ παρουσιάζει κάτω ἀπὸ τὸ πρῖσμα μιᾶς κριτικῆς ἀνάλυσης τὶς ἀπόψεις πού ὑποστηρίχθηκαν στὶς παραπάνω διασκέψεις, ἀνάγοντάς τες εἴτε στὶς θεωρητικὲς τοὺς ἀφετηρίες εἴτε στὶς ἀντίστοιχες προθέσεις τῶν ὑποστηρικτῶν.

Ἐνα ἄλλο μέρος τοῦ βιβλίου ἀφιερώνεται στὴν ἐκθεση καὶ κριτικὴ ἀνάλυση τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ὅπου ὁ συγγραφεὺς τονίζει τὴν ἀντίθεση τοῦ πρὸς ὅλες τὶς ἕως τώρα διατυπωμένους ἀπόψεις ἀπὸ τῶν κλασικῶν μέχρι τῶν νεοκλασικῶν καὶ ἀπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἐλεύθερου ἐμπορίου μέχρι τῶν ὀπαδῶν τοῦ προστατευτισμοῦ καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ νασιοναλισμοῦ.

Ἡ θέσις τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα, πού ἀναπτύσσεται σ' ἓνα σχετικὰ μικρὸ χῶρον μέσα στὸ σύνολο τῆς μελέτης, βρίσκεται πολὺ πιὸ κοντὰ στὴν παλαιὰ θεωρία τῆς ὑποκαταναλώσεως παρά στὴν κενσιανὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν

οικονομική Ισορροπία, καίτοι τὴν τελευταία αὐτὴ δέχεται σὰν σωστὴ κατὰ ἓνα μέρος ὁ συγγραφέας. Σὲ τελικὴ ἀνάλυση θεωρεῖ ὅτι αἰτία τῆς οικονομικῆς ἀνισορροπίας εἶναι ἡ ἀποταμίευση, ποὺ στὰ πλαίσια τῆς διεθνοῦς οικονομίας ἀνάγεται στὴν ἀνάγκη γιὰ κάθε ἐθνικὴ οικονομία νὰ ἔχη πάντοτε ἓνα πλεόνασμα ἐξαγωγῶν καὶ ὁδηγεῖ ἔτσι σὲ ἀδιέξοδο. Στὸ κλασικὸ ἐπιχείρημα κατὰ τῆς θεωρίας τῆς ὑποκαταναλώσεως ὅτι καὶ ἡ ἐπένδυση ἀποτελεῖ ζήτησις κι' ἐπομένως ἡ ἀποταμίευση αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι λόγος ἀνισορροπίας μεταξύ συνολικῆς προσφορᾶς καὶ συνολικῆς ζητήσεως, ἀντιτάσσει ὁ συγγραφέας τὸν παραλογισμὸ τῆς θέσεως «ἡ ἐπένδυση γιὰ τὴν ἐπένδυση», ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ παρά νὰ ἐπιφέρει τελικὰ τὴ διάσπαση τῆς Ισορροπίας. Ἐν τούτοις ὁ παραλογισμὸς αὐτὸς δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ ἀποδείξη τὴν ἀδυναμία Ισορροπίας στὴν καπιταλιστικὴ ἀγορά, ποὺ δὲν λειτουργεῖ, ὅπως εἶναι γνωστὸ, μὲ κίνητρο τὴν καλύτερη ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν. Μόνον ὁ συνδυασμὸς τοῦ μὲ τὴν οικονομικὴ ἀναρχία, ποὺ δὲν ἐπιτρέπει μίαν ὑπολογισμένη κατανομὴ τῆς συνολικῆς παραγωγῆς σὲ καταναλωτικὰ καὶ παραγωγικὰ ἀγαστὰ ἀνάλογη πρὸς τὴν ὑπάρχουσα ζήτησις, μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀνισορροπία μεταξύ συνολικῆς προσφορᾶς καὶ συνολικῆς ζητήσεως.

Ὁ συγγραφέας θεωρεῖ μειονεκτικὴ τὴ θεωρία τοῦ Keynes ἀπὸ τὴν ἄποψη ὅτι παραβλέπει τὴ διεθνῆ πλευρὰ τοῦ προβλήματος καὶ τὸ περιορίζει μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς μεμονωμένης οικονομίας. Ἡ πολιτικὴ τῶν δημοσίων ἔργων, ποὺ καὶ κατὰ τὸν ἴδιον ἀποτελεῖ τὸ καλλίτερον μέσο γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθῇ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς κάθε οικονομίας ἡ ὑποκατανάλωση, θὰ ὠδηγοῦσε σὲ περιπλοκὲς ἀπὸ ἄποψη διεθνῶν ἀνταλλαγῶν ἀνατρέποντας τὴν σχετικὴ Ισορροπία ἂν δὲν βρεθῇ μιὰ ἄλλη λύσις ποὺ νὰ ἀντιμετώπιζε ἀκριβῶς αὐτὲς τὶς περιπλοκὲς. Ἡ λύσις αὐτὴ εἶναι κατὰ τὸν συγγραφέα ἡ δημιουργία διεθνοῦς νομίματος μὲ τὸ ὁποῖο θὰ ἐφοδιάζωνται οἱ χῶρες ποὺ ἔχουν ἀνάγκη νὰ αὐξήσουν τὶς εἰσαγωγὰς τῶν γιὰ νὰ ἐφαρμόσουν πολιτικὴ πλήρους ἀπασχολήσεως. Στὴν πράξιν ὅμως πῶς θὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ; ὅπως κι' ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας δέχεται, τὸ διεθνὲς αὐτὸ νόμισμα θὰ συγκεντρωθῇ στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες καὶ ὁ μόνος τρόπος γιὰ ν' ἀχῆ κάποια χρησιμότητα θὰ εἶναι νὰ αὐξηθῇ ἡ συνολικὴ κατανάλωση καὶ νὰ γίνουν ἀγορὲς στὸ ἐξωτερικόν. Ἔτσι ὅμως φτάνουμε πάλι στὴν ἄποψη—ποὺ τόσο ἐπικρίνει ὁ συγγραφέας—ὅτι πρέπει οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες νὰ αὐξήσουν τὸν ὄγκο τῶν εἰσαγωγῶν τους καὶ τὸ Διεθνὲς Νόμισμα γίνεται ἓνα ἀπλὸ τεχνικὸ μέσο προσωρινῆς διαρρυθσεως τῶν ἀνταλλαγῶν.

P. ΧΡΙΣΤΟΥΛΑ

G. Cassel: «Οἱ θεμελιώδεις ἀρχὲς τῆς Κοινωνικῆς οικονομικῆς»

Μετ. Μ. Κυπραίου.

M. Dobb: «Εἰσαγωγή στὴν Οἰκονομικὴ Θεωρία». Μετ. Γ. Χαλκιοπούλου.

H. D. Henderson: «Προσφορὰ καὶ ζήτησις». Μετ. Ξ. Ἀντωνιάδη.

Ἡ «Βιβλιοθήκη τῆς οικονομικῆς θεωρίας», ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Ξ. Ζολῶτα, συνεχίζοντας τὸ χρήσιμο ἔργο τῆς μεταφορᾶς στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα μερικῶν ἀπὸ τὰ πειρὸ ἐνδιαφέροντα βιβλία τῆς διεθνοῦς οικονομικῆς ἐπιστήμης, μᾶς ἔδωσε τὸν τελευταῖο καιρὸ τὰ τρία ἀνωτέρω πολύτιμα βιβλία.

Γιὰ τὴν ἐργασία αὐτὴ ἀκολουθήθηκε τὸ σύστημα ἐκλογῆς τῶν πειρῶ ἀντιπροσωπευτικῶν τάσεων τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Ἔτσι ὁ μὲν Cassel ἀνήκει στὴν σχολὴ τῆς «γενικῆς ἰσορροπίας», ὁ Dobb στὴ μαρξιστικὴ σχολὴ τοῦ «ἱστορικοῦ προσδιορισμοῦ» καὶ ὁ Henderson στὴν μέθοδο ἀναλύσεως τῆς «μερικῆς ἰσορροπίας».

Ἄπο τὴν ἄποψη αὐτὴ βέβαια, γιὰ νὰ ἦταν σχετικὰ πληρέστερη ἡ σειρά, θᾶπρεπε νὰ μᾶς δοθεῖ καὶ ἀπὸ ἓνα ἔργο τῆς Κεϋνσιανῆς σχολῆς καὶ τῶν νεοσοσιαλιστικῶν τάσεων.

Οἱ συγγραφεῖς ποὺ προτιμήθηκαν εἶναι ἀπὸ τοὺς πειρῶ σημαντικοὺς τῶν σχολῶν ποὺ ἀντιπροσωπεύουν, τὰ ἔργα δὲ ποὺ μεταφράσθηκαν εἶναι τὰ πειρῶ εὐληπτα καὶ λιγώτερο ἐκτεταμμένα, καὶ γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐξαιρετικὰ χρήσιμα στοὺς σπουδαστὲς τῆς οἰκονομικῆς, ἀλλὰ καὶ στὸν καθένα ποὺ θέλει νὰ κατανοήσῃ τὸ πλέγμα τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν προβλημάτων.

Πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι ὁ αἰώνας μας, ἀπὸ μιὰ ἄποψη, ἔχει ἓνα προέχον στοιχεῖο, τὸ κοινωνικό, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι τὰ κοινωνικὰ προβλήματα—μέρος τῶν ὁποίων εἶναι τὰ οἰκονομικά—ἔχουν τεθεῖ ἑνώπιον τοῦ ἀνθρώπου μὲ περισσότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ ἐνάργεια ἀλλὰ καὶ ἀπαίτηση νὰ λυθοῦν. Τὴν πρώτη ὥθηση, ὅπως ξέρουμε, τὴν ἔδωσε ὁ θαυμαστός 19ος αἰώνας ποὺ ἐδιαφοροποίησε οὐσιαστικὰ τὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς σημερινές εἰδικευμένες γνώσεις καὶ ἔτσι ἡ κοινωνιολογία ἀποσπᾶστηκε (Aug. Comte-Spencer) ἀπὸ τὸν εὐρύτερο κύκλο τῶν γενικῶν φιλοσοφικῶν ἀναζητήσεων. Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστῆμη ἐξ ἄλλου, γέννημα κατ' ἐξοχὴν τοῦ τέλους τοῦ 18ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰώνα, θεωρήθηκε σὰν ἀναπόσπαστο τμῆμα τῶν κοινωνικῶν ἐρευνῶν (Marx) καὶ ἔκτοτε τὸ «κοινωνικό γίγνεσθαι» ἐξετάζεται κάτω ἀπὸ τὸ πολυέδρο πρῖσμα πολλῶν εἰδικῶν γνώσεων.

Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν πνευματικῶν αὐτῶν ρευμάτων, αἰσθάνεται, χωρὶς ἄλλο, τεράστιο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ σχετικὰ προβλήματα.

Ἐνα μικρὸ μέρος τοῦ αἰτήματος τούτου ἔρχεται νὰ ἰκανοποιήσῃ ἡ ὑπὸ τὴν διεύθυνση τοῦ κ. Ζολῶτα Βιβλιοθήκη Οἰκονομικῆς Θεωρίας.

Ἀξίζει ἀκόμη νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ μεταφραστικὴ ἐργασία, ἀπὸ τὴν ἄποψη γλῶσσας—γιὰ πρώτη φορὰ ἴσως μεταφράζονται ἀκαδημαϊκὰ ἔργα σὲ δημοτικὴ, ποὺ ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀπόλυτα συνεπῆς ἐν τούτοις εἶναι μία ζωντανὴ καθημερινὴ γλῶσσα—σεβασμοῦ πρὸς τὸ κείμενο καὶ ἄλλων πλεονεκτημάτων, μπορεῖ ν' ἀποτελέσει πραγματικὸ πρότυπο.

Χωρὶς νὰ ἔχουμε τὴν πρόθεση νὰ ἀσκήσουμε κανενὸς εἶδους κριτικὴ στὴ θεωρητικὴ ἀξία τῶν μεταφρασθέντων ἔργων, θὰ παρουσιάσουμε μὲ λίγα λόγια τὶς τάσεις ποὺ ἐκπροσωποῦν καὶ τὸ περιεχόμενό τους.

Στὸ ἔργο τοῦ G. Cassel «Θεμελιώδεις ἀρχές τῆς Κοινωνικῆς Οἰκονομικῆς» δίνεται μιὰ συνοπτικὴ ἀνάπτυξη τοῦ συστήματος τοῦ Σουηδοῦ οἰκονομολόγου.

Τὸ σύστημα τῆς «γενικῆς ἰσορροπίας» ἢ ἀλλοιῶτα «συναρτησιακὴ μέθοδος» εἶναι ἴσως ἡ μέθοδος ποὺ δίνει τὸν τόνο στὴ σημερινὴ ἀστικὴ ἐπιστῆμη, χωρὶς αὐτὸ βέβαια νὰ σημαίνει ὅτι ὅλοι οἱ σημερινοὶ ἀστοὶ οἰκονομολόγοι εἶναι καὶ ὅπαδοι τῆς θεωρίας τοῦ Cassel. Σημαίνει ὅμως τοῦτο: ὅτι ὁ τρόπος ποὺ ἀντιμετωπίζονται σήμερα ἀπὸ τὴν ἀστικὴ Ἐπιστῆμη, τὰ οἰκονομικὰ γεγονότα, ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ τὴν κλασσικὴ περίοδο, ὅπου γινόταν αἰτιολογικὴ σύνδεσις τῶν φαινομένων μὲ τοὺς ἀντικειμενικοὺς παράγοντες—

έξοδα παραγωγής κλπ.—άφου άκόμη πέρασε από την ψυχολογική περίοδο που γινόταν ή άναγωγή κατ' έξοχήν στους ύποκειμενικούς παράγοντες—ψυχολογικές αντίδράσεις του άτομου στη διαμόρφωση των τιμών κλπ.—έφθασε τέλος στη σημερινή μορφή του «της οικονομικής Ισορροπίας» κατ' ήν όποιαν έγκαταλείπονται οι ύποκειμενικές έκτιμήσεις και οι κοινωνικοοικονομικές σχέσεις έμφανίζονται σ'αν σύνολο ανταλλακτικων σχέσεων σε ποσοτική μορφή.

Τό στοιχείο που λείπει από τον Cassel «ή Ιστορική τοποθέτηση» τό άνευρίσκουμε άκέραιο στον Dobb, όπως άλλωστε συμβαίνει με όλους τους Μαρξιστές.

Τό έγχειρίδιο του Dobb «Είσαγωγή στην οικονομική θεωρία» είναι μια σύντομη θεώρηση της εξέλιξης της οικονομικής έπιστήμης μέχρι των ήμερών μας. Αναπτύσσεται ιδιαίτερα ή Μαρξική θεωρία της ύπεραξίας, ή θεωρία Ricardo για την έγγειο πρόσοδο, ή νέα οικονομική θεωρία, και άσκειται μια σύντομη κριτική πάνω στη μέθοδο της γενικής και μερικής Ισορροπίας των τιμών.

Στό βιβλίο του Henderson ή οικονομική άνάλυσις άκολουθει τή γραμμή της μεθόδου της έξετάσεως της «μερικής Ισορροπίας». Πολύτιμη και ή από την άποψη αύτη έρευνα των μικροσκοπικών φαινομένων της οικονομίας δέν έχει βέβαια άπαίτηση για την σύλληψη των διαρθρωτικων μεταβολων της.

Γ. ΚΑΤΖΟΥΡΑΚΗΣ